

מאחורי דלתות סגורות

**ילדים חשופים
לאלימות במשפחה**

מאחורי דלתות סגורות

**ילדים חשופים
לאלימות במשפחה**

סקירה תיאורטית וממצאי מחקר עיקריים

כתיבה ועריכה: ליאור פלד (M.S.W)

מאחורי דלתות סגורות

חוברת זו הינה חלק מערכה המכילה:

- סקירה ספרותית עדכנית בה ניתן להיעזר לצורך העשרת ההרצאות המתמקדות בפן הטיפולי-חברתי.
- סרט "מאחורי דלתות סגורות", בשתי גרסאות: סרט מקוצר 35 דקות, מלא 60 דקות.
- מצגת לליווי ההרצאה בשיתוף נעמי גוטמן, מנהלת התכניות ב"מכון חרוב"

ריכוז התכנית ברמה הארצית:

מירה זוהר סבן אחראית על תיאום העבודה המקצועית למולכם/ וכן למול הגורמים השותפים לכנסים ולפורומים המקצועיים תוך בניית והתאמת סוג הפעילות למטרות וצורכי הגורם המקצועי בשטח.

דוא"ל: yeladimedim@wizo.org

נייד: 052-8464838

האגף לקידום מעמד האישה: 03-6923791

סרט "מאחורי דלתות סגורות"

יוצר הסרט: איתן וצלר

מפיקה: מריסה וצלר

מאיירת: לילך הברמן

משתתפים:

אירנה מעיין קודיב

דור הרוש

ליעוז שי

עומר הרוש

טובה קונסטבלר, נחל איתאל, רבקה נוימן

דבורה צירלין-מן, עלומית שי, מעיין שי

שיר פיק, שמחה לקאצ'או, שרה טרקה

אטלה לקאצ'או, רינת לאון לנגה, דליה טובול,

לאה חרפוף

עיצוב המארז: שרון צח, עיצוב גרפי

הדפסה: דפוס אילן, אשדוד

תנועה ציונית בינלאומית של נשים מתנדבות
לשיפור החברה בישראל
Women's International Zionist Organization
for an Improved Israeli Society

**תכנית זו מתאפשרת תודות
לתרומת "עזבון ג'ינה פרומר"
של פדרציית ויצו ארה"ב**

© כל הזכויות שמורות לויצו ישראל
השימוש בערכה ובתכולתה הינו רק במסגרת פעילות ויצו

כ-200,000 משפחות בישראל כלואות במעגל האלימות,
גברים, נשים וילדים – **משפחה אחת מתוך 10**

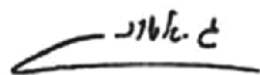
כ-500,000 ילדים חשופים לאלימות בביתם
רק 1976 מהם טופלו השנה במקלטים ובמרכזים לטיפול ומניעת אלימות

המאבק באלימות במשפחה נמצא בליבת העשייה של ויצו מזה שנים רבות. ויצו פועלת לאורך כל הרצף, החל מהעלאת והרחבת המודעות הציבורית לתופעת האלימות ולדרכי מניעתה, דרך קידום חקיקה ולצד זה, פיתוח שירותים ומסגרות לטיפול בקורבנות. עיקר הטיפול לאורך השנים התמקד בתוצאות האלימות, כלומר נשים נפגעות אלימות וילדיהן. אך המציאות מלמדת שהטיפול בסימפטום לא ירפא את המחלה ויש להשקיע מאמצים במניעה.

לפני כארבע שנים השיקה ויצו ישראל תכנית מניעה רב שנתית. התכנית מוכוונת לקהלי יעד שונים אליהם חשוב להגיע בטרם התחוללה האלימות. קהל היעד המרכזי הראשון היו מחוללי האלימות - הגברים. קהל יעד נוסף - מתבגרים וצעירים בתקופת החיזור ועתה משיקה ויצו את תכנית המניעה עבור הילדים. חשוב להגיע ולטפל בילדים אלו כמה שיותר מוקדם, כדי למנוע את הפגיעה והנזק הנלווים להתפתחותם בבית רווי אלימות ולמנוע את היותם הדור הבא במעגל האלימות. אני שולחת את תודתי והערכתי לכל השותפים המסורים והמחויבים לעשייה הברוכה ומזמינה כל אחת ואחד מכם להצטרף אלינו למסע החשוב הזה למען בניית חברה ישראלית טובה ובטוחה עבור כל תושביה.

בברכה,

גילד אשר

גילה אשרת
יו"ר ויצו ישראל

קוראים יקרים,

ב-25 בנובמבר, מציינים ברחבי העולם את היום הבינלאומי למאבק באלימות נגד נשים.

אלימות במשפחה היא תופעה חברתית קשה וחמורה הפוגעת בכל השכבות החברתיות של האוכלוסייה ללא הבדלי מעמד, השכלה או מצב חברתי. גורמי הרווחה מעריכים, כי במדינת ישראל "כלואים" במעגל האלימות כמיליון אנשים - נשים, גברים וילדים. מחצית ממספר זה הם הילדים.

על אף היותם הפלח הגדול בקרב הנפגעים, הם הפלח הקטן ביותר בקרב המטופלים.

נתונים אלה משקפים את העובדה, כי חצי מיליון ילדים החשופים היום לאלימות בבתם הם ילדים שקופים למדינת ישראל!

"ילדים לא רק יהיו, אלא הם בני אדם ועל כן זכאים לכבוד." יאנוש קורצאק

תודה וברכה לכל השותפים והשותפות למהלך.
תודה לכל מי שימשיך את המהלך למען
הילדים, למען החברה בה כולנו חיים.

בהערכה רבה,

איתי בורקין

יו"ר האגף לקידום מעמד האישה

ילד, ע"פ הגדרת אמנת האו"ם בדבר זכויות
הילד, הוא כל יציר אנוש, כל אדם עד גיל 18.
בארץ, חיים כחצי מליון ילדים ללא כבוד, ללא
אפשרות לשתף בחוויות המציאות בה הם חיים,
ללא היכולת לחשוף את הקורה אותם בצל
האלימות, ללא הביטחון להשמיע את זעקתם
לעזרה, לטיפול, למניעת הדור הבא של ילדים
שיתבגרו ויהפכו בעצמם לגברים אלימים.
עשרות שנים התמקדנו בנשים, באימהות
ובגברים, כשהילדים נותרו מאחורי הדלתות
הסגורות בביתם. הבית, שאינו מבצר.
המשפחה, שאינה מודעת לעיתים לחשיפת
ילדיהם לאלימות ולהשפעתה על חייהם.
אני גאה ונרגשת להיות חלק מצוות האגף
לקידום מעמד האישה ביוצו ישראל. צוות
שחלם, הגה, יזם והוציא לפועל תוכנית שתאיר
ותסלול את הדרך לטיפול בסוגייה החברתית
הלא פשוטה, הנוגעת בכל אחד ואחת מאיתנו.

פתיחה

אבא,

תדגים לי על אמא

איך היית רוצה

שבן הזוג שלי

יתנהג אלי בעתיד,

וגם תדגים לי עליה

כמה מאושרת

חשוב לך שאהיה

איתו כשאהיה גדולה

תדגים לי עליה

איך אוהבים אשה

מבפנים,

איך מכבדים אותה

על כל גווניה

ואיך מקשיבים לה באמת

אה כן, וגם

תדגים לי עליה

איך מכירים לה תודה

איך נותנים לה ביטחון

שהיא לא לבד

ותחושה שהיא הכי יפה שיש

ותדגים לי

גם כמה עקבי

אתה לגבי כל אלו

אני מבטיחה ללמוד ממך

הכל

תדגים לי על אמא/ חלי ראובן

בישראל כלאות ב"מעגל האלימות", עפ"י

ההערכות, כ-200,000 משפחות הכוללות

גברים, נשים וילדים.

הילדים החשופים לאלימות במשפחה אשר כונו

עד לאחרונה "שקופים" ו"קורבנות מישניים"

מקבלים לאחרונה הכרה במחקרים ובספרות

המקצועית כנפגעים.

כלומר, מ"קורבנות מישניים" מקבלים הילדים

מקום מרכזי ומשתרשת התפיסה לפיה חשיפת

ילדים לאלימות במשפחה היא פגיעה ישירה

בהם, הן בטווח הקצר והן לטווח הארוך.

בשנת 2016, עפ"י דיווחי משרד הרווחה, טופלו

במקלטים ובמרכזים לטיפול ומניעת אלימות רק

1976 ילדים, זהו מספר זעום ביחס למספר

הילדים החשופים לאלימות הנאמד בכ-500,000

ילדים עפ"י הערכות הגורמים המקצועיים בויצו.

הסרט התיעודי "מאחורי דלתות סגורות" מלווה

ארבעה צעירים, חלקם טופלו במקלט ו/או

מרכז לטיפול ולמניעת אלימות וחלקם לא

טופלו בזמן אמת.

הסרט הינו חלק ממהלך אותו מובילה ויצו

בהצפת הסוגיה. המטרה היא להניע שינוי

חברתי שיבוא לידי ביטוי הן ברמת המיקרו של

אנשי המקצוע בשטח, החל מגננת, מורה,

רופא/ה, עו"ס ועד לרמת המאקרו שתבוא לידי

ביטוי באישור התקציב הנדרש להפעלת

התכנית הבין-משרדית למאבק באלימות,

הכוללת תכניות לאיתור וטיפול בילדים אלו

שכיום "שקופים" מרמת התא המשפחתי ועד

לקובעי המדיניות במדינת ישראל.

במסגרת התכנית יוקרן הסרט "מאחורי דלתות

סגורות" בכנסים/פורומים מקצועיים/ מוסדות

אקדמיים בליווי הרצאה של אנשי/ות טיפול

המתמחים בטיפול בילדים חשופים לאלימות,

חוקרות מובילות באקדמיה בארץ בתחום זה,

אימהות וילדיהן שבגרו והצטרפו לתכנית -

מתוך אמונה שצריך ואפשר לחולל שינוי דרמטי

במצב הקיים.

ברצוני להודות לכל מי שהצטרף למסע הארוך

והמורכב שלפנינו, החל מהצעירים,

משפחותיהם, אנשי המקצוע במרכז ובמקלטים

שהסכימו לקחת חלק בסרט, הצוות המקצועי

של האגף לקידום מעמד האישה והנהלת ויצו

שמאפשרת לנו "להוציא מהחושך לאור" את

סוגיית הילדים החשופים לאלימות.

וכמובן לך אשת/איש המקצוע שבנוסף לעבודה

היומיומית בחרת להצטרף ולהרצות בתכנית.

רבקה נוימן, (M.S.W)

מנהלת האגף לקידום מעמד האישה

תוכן העניינים

8.....	מבוא
9.....	הגדרות
10.....	מעגל האלימות
11.....	נתונים סטטיסטיים
12.....	אלימות במשפחה
16.....	דרכי זיהוי ודיווח
18.....	מדד ויצו לאלימות בישראל 2017
21.....	סקר ויצו בקרב צעירים בישראל
22.....	דברי סיכום
23.....	מקורות
28.....	נורות אזהרה

מבוא

סקירה זו, נועדה לסייע בהנגשת הידע הקיים בתחום אלימות במשפחה ככלל וחשיפה לאלימות במשפחה בפרט עבור תכנית ההסברה וההכשרה "ילדים חשופים לאלימות במשפחה" של האגף לקידום מעמד ביוצו.

סקירה זו תעסוק בנושאים הבאים:

1. הגדרות התופעה - אלימות במשפחה וחשיפה לאלימות במשפחה.
2. סקירת נתונים סטטיסטים על היקף התופעה במדינת ישראל ותיאור היקף התופעה.
3. אלימות במשפחה והשלכות האלימות במשפחה על ילדים.
4. חשיפה לאלימות במשפחה וההשלכות על תינוקות ופעוטות, ילדים ומתבגרים הגדלים במשפחות אלו.
5. דרכים לזיהוי וגורמים מסייעים לשיתוף בדיווח.

"ילדים מעונים רבים נתלים בתקווה שהבגרות תביא עמה מפלט וחופש. אבל האישיות שעוצבה בסביבת שליטה כפויה אינה מותאמת יפה לחיי הבגרות. נפגע התעללות מוסיף לסבול מבעיות יסודיות של אמון בסיסי, אוטונומיה ויוזמה. בהתמודדות עם משימות הבגרות המוקדמת - כינון עצמאות ואינטימיות - מכביד עליו נטל של נזקים יסודיים בטיפול עצמי, בהכרה, בזכרון, בזהות וביכולת לקשור קשרים יציבים. עדיין הוא אסיר של ילדותו; כאשר הוא מבקש לבנות לו חיים חדשים, הוא שב ונפגש עם הטראומה"

(לואיס-הרמן, 1994, עמ' 138)

הגדרות

בעבר כונו ילדים החיים במשפחות אלימות כ"עדים לאלימות". מהגדרה זו משתמעת עדות ראייה לכל התרחשויות של אלימות, ולא כך הם פני הדברים. במקרים רבים הילדים יודעים על קיומה של האלימות מתוך עדות שמיעה, תחושת הפחד והמתח שלפני או אחרי הארוע האלים וכן מתוך עדות לתוצאות האלימות בהרס רכוש או פציעות של האם. משום כך, מגדירים היום את הילדים כחשופים לאלימות באופן הכולל את כל מגוון הדרכים בהן הילד נחשף לקיומה של האלימות, גם אם לא ראה אותה (Holden, 1998; שבאר-שפירא, 2005).

חשיפה לאלימות מוגדרת כפוגעת בהתפתחות תקינה של ילדים וגורמת להשפעות מזיקות קצרות וארוכות טווח (Wolfe, Crooks, Lee, McIntyre, 2003; Smith & Jaffe, 2003). הולדן מתייחס לחשיפה לאלימות כסוג של התעללות בילדים ומגדיר חשיפה לאלימות כידיעה או מודעות של הילד לקיומה של האלימות בדרך של מעורבות פעילה בארוע האלים, ראייה ועדות לאלימות, נוכחות בארוע אלים מתוך הכרח, שמיעת הארוע בהתרחשותו או ידיעה עליו לאחר מעשה (Holden, 2002; 2003). ההנחה היא כי במשפחות בהן יש אלימות, היא איננה חד פעמית והחשיפה אליה מלווה את כל שנות חייהם והתפתחותם של הילדים (Edleson, 1999; שבאר-

חוקרים שונים הגדירו **אלימות** ככל פעולה הנעשית מתוך כוונה לפגוע בזולת או נתפסת ככזו וכוללת התעללות נפשית-פסיכולוגית, פיזית, מינית וכלכלית. אלימות מאופיינת ברצף של התנהגויות מתעללות ובהסלמה בחומרת ההתנהגויות. אלימות במשפחה מתקיימת במסגרת המשפחה ובהקשר ליחסים שבתוכה (Bograd & Yllo, 1988; Gelles & Straus, 1988; Cwikel & Bograd, 1988; Hoff, 1990; Walker, 1979, 1994; הרמל, 2009; Ifrah, 2009; גורטוב וגורן, 2011).

עוד טוענים חוקרים כי אלימות במשפחה והתעללות (Domestic violence and abuse - DVA) הינה התנהגות מאיימת; אלימות ו/או התעללות הנגרמת על ידי מבוגרים קרובי משפחה, שותפים לחיים או שותפי עבר (Home Office, 2013). בהתנהגות זו קיימת הפרה של זכויות אדם והיא מתרחשת בכל סוגי מערכות היחסים ובמגזרים שונים בחברה. אלימות במשפחה והתעללות (DVA) מוגדרת כבעיה מגדרית: נשים נוטות יותר להיפגע, זקוקות ליותר טיפולים ואשפוזים רפואיים וחוששות לחייהן באופן נרחב יותר כתוצאה מאלימות. כמו כן, גברים נוטים להיות אלימים יותר בהשוואה לנשים (Howarth, Moore, Welton, 2016; Lewis, Stanley, MacMillan, et al., 2016).

מעגל האלימות

המעגל מאופיין בהתעוררות של מתח המחריף עד לנקודת התפוצצות בה מתרחש אירוע אלים שלאחריו מתחילה תקופת רגיעה "ירח דבש".

בתקופת "ירח דבש" בן הזוג עסוק בפיצוי, מתנצל, מרגיע, מסביר, קונה מתנות ומבטיח שלא יפגע בה שנית. האישה מאמינה לו וממעיטה ממשמעות האירוע והשלכותיו.

היא מאשימה את עצמה ומשתמשת ברציונליזציה להסביר את התנהגותו.

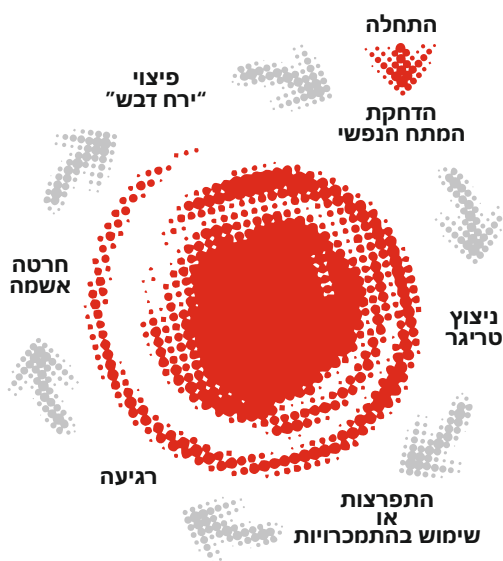
שלב זה מסתיים ושוב מתחיל שלב המתח ואחריו האלימות וחוזר חלילה.

האישה מאמינה, שעם הזמן התקופות היותר טובות תתארכנה והתקופות הרעות והתוקפניות תעלמנה.

למעשה, המצב הפוך ועם הזמן מתרחשת הסלמה: הזמנים בין השלבים מתקצרים עד למצב בו מדלגים על שלבי ה"חרטה" ו"ירח הדבש", האלימות הופכת יומיומית וגורמת לאישה לפגיעות קשות יותר, ייאוש וחוסר תקווה.

בספרות המקצועית קיימים מספר מודלים ותאוריות ביחס לתופעת האלימות בין בני זוג, הראשון: מעגל האלימות (Cycle of Violence) של Lenore Walker משנת 1979.

הפסיכולוגית האמריקאית לינור ווקר, אשר חקרה אלפי מקרים של אלימות במערכת יחסים זוגית מצאה כי מתקיים דפוס קבוע של התנהגות מעגלית – "מעגל האלימות".

1 מכל 6 ילדים בישראל
נמצא בסיכון.

נתונים סטטיסטיים

בתחילת 2016 היו מוכרים לשירותי הרווחה 448,730 ילדים בסיכון, המהווים כ-16% מכלל הילדים בישראל.

באותו המחקר 46,930 ילדים דיווחו על חשיפה לאלימות במשפחה, 79,944 ילדים דיווחו על פגיעה פיזית, 78,035 ילדים דיווחו על הזנחה פיזית, 82,946 ילדים דיווחו על הזנחה רגשית, 96,043 ילדים דיווחו על פגיעה מינית ו-151,705 ילדים דיווחו על פגיעה רגשית.

כאמור לעיל, 9.8% (46,930) ילדים ובני נוער, דיווחו שהיו עדים לאלימות במשפחה (הורה מכה/מוכה). ב-4.34% מדובר באירוע אלים שאיננו שיטתי. עם זאת, כרוב המקרים הילדים נחשפו לפגיעה של האב באם (כמעט 70%) וקרוב ל-25% ציינו שנחשפו לפגיעה של האב באב.

עוד נמצא כי לבנים יש סיכוי גבוה יותר להיפגע מפגיעות פיזיות ורגשיות, לעומת בנות להן יש סיכוי גבוה יותר להיפגע מפגיעות מיניות ולהיות חשופות (עדות) לאלימות במשפחה. נמצא כי ככל שגיל הילד עולה כך עולה שכיחות הפגיעה: 42.9% מכלל בני ה-12 דיווחו כי נפגעו מסוג כלשהו של אלימות, לעומת 48.9% מבני ה-14 ולעומת 58.0% מבני ה-16.

זו עלייה של 55% מאז שנת 2001, אז היו מוכרים לשירותי הרווחה 290,417 ילדים. כמו כן, מספרם של הילדים המצויים בסיכון ישיר/משפחתי גדל מאז 2001 ביותר מפי 2, והגיע בתחילת שנת 2016 ל-367,000 (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2016).

בשנת 2015, הופנו 43,971 דיווחים על קטינים לטיפולם של עובדים סוציאליים לחוק הנוער. סיבות הדיווח השכיחות ביותר היו 33.5% הזנחה, 26% התעללות פיזית ו-11% התעללות מינית. 73% מהילדים בסיכון נפגעו ע"י אחד מבני המשפחה. 3.5% מכלל הילדים המוכרים לרווחה הינם ילדים עולים (ילידי חו"ל). אחוז זה גדול מחלקם של הילדים העולים בכלל הילדים בישראל (2%) (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2016).

במחקרם של לב-ויזל ואייזקוביץ (2016), אשר בחן את היקף תופעת ההתעללות ופגיעה בילדים בישראל נמצא כי כמעט מחצית מהילדים (48.5%) דיווחו שהם חוו סוג אחד או יותר של פגיעה. **משמעות הדבר היא כי אחד מכל שני ילדים נפגע מאלימות כלשהי.**

אלימות במשפחה

השלכות - אלימות במשפחה כלפי ילדים

לכל סוגי הפגיעה וההתעללות בילדים השלכות שליליות על בריאות נפשית ופיזית לטווח קצר וארוך (Van der Hart, Nijenhuis, & Steele, 2006). ברמה החברתית פגיעה במיומנויות חברתיות, חוסר אמון באחרים ונטייה לפתור בעיות בינאישיות באמצעות אלימות (Perry, Mann, Palker-; Corell, Ludy-Dobson & Schick, 2002) ברמה הרגשית הגברה של חרדה, אובדן שליטה והאשמה עצמית (Koss, Gidycz, & Wisniewski, 1987) ותחושת חוסר יכולת (שגיא ודותן, 2011). ברמה הקוגניטיבית נמצא כי ילדים עם היסטוריה של חשיפה לאלימות ואירועים טראומטיים סובלים מליקויי למידה ומקשיים רבים בביה"ס. עוד נמצא, כי למשתנים כגון סוג הפגיעה, משך הפגיעה ותדירות, השלכות על חומרת הסימפטומים. לדוגמה, קיים קשר בין פגיעה מינית בגילאים צעירים ופגיעה באזורי תפקוד במוח, בעיקר באזור הסנסו-מוטורי האחראי על זרימת מידע בין הגוף לחשיבה (Heim et al, 2014). אחרים דיווחו על קשר כגון: פגיעה בילדות ומחלות כגון סוכרת ולחץ דם, סומטיזציה, דכאון וחרדה, פציעות עצמיות, הפרעות אכילה והתמכרויות לסמים ואלכוהול, פגיעה ביכולת ריכוז וקשב, קושי באינטימיות ועוד (Gilbert et al., 2015).

התעללות רגשית נמצאה כתורמת למצבי דחיה חברתית, הערכה עצמית נמוכה, קשיים ביצירת אינטימיות וסימפטומטולוגיה נפשית כגון דכאון. התעללות פיזית נמצאה כתורמת למחשבות אובדניות וניסיונות אובדניים וכן נטייה לפגיעה עצמית (Hawton, Rodharm & Evans, 2006). ילדים עם היסטוריה של פגיעה כרונית שנפגעו ע"י מספר תוקפים נמצאו כסובלים יותר מהפרעות פסיכיאטריות (Allen, 2008). כמו כן, ילדים שסבלו מפגיעה משולבת (פיזית ומינית) נמצאו סובלים יותר מהפרעות התנהגות, לעומת ילדים שחוו רק סוג אחד של פגיעה והנם בסיכון גבוה יותר לפתח הפרעה פסיכיאטרית בעתיד (Romano, Bell & Billette, 2014).

תופעת האלימות במשפחה הינה בעיה ציבורית חברתית המשותפת לכלל שכבות האוכלוסייה ולכל קבוצות האוכלוסייה. במגזרים שבהם ישנה לגיטימציה לאלימות מגדרית ולאלימות כלפי ילדים כדרך לגיטימית לפתרון קונפליקטים - עולה הסבירות להיפגעות מתופעה זו.

ברוב המקרים המעורבים במעגל האלימות במשפחה אינם נוטים לדווח על הבעיה לגורמי הטיפול והאכיפה. הדבר אמור הן בנפגעים והן בפוגעים כפי שיפורט להלן; הקורבנות אינם נוטים לדווח מכיוון שהם חשים אחת או יותר מהתחושות האלה: הם אינם תופסים עצמם כקרבן, הם חשים אשמה, בושה, חשש מהתוקף וחוסר אמון ביכולת הסביבה לסייע להם. הפוגעים אינם נוטים לדווח מכיוון שהם תולים את האשם בקרבן עצמו או מתכחשים לקיומה של בעיית האלימות. הדבר נפוץ במיוחד במקרי האלימות במשפחה שאינם פיזיים (אלימות מילולית, אלימות כלכלית וכד'), במקרים אלה הקרבן והתוקף אינם רואים את גילוי האלימות כבעיה הדורשת התערבות מקצועית, אלא כחלק ממערכת יחסים נורמטיבית.

אלימות במשפחה פוגעת בתפקוד התקין של כלל חברי התא המשפחתי – בתוקף, בקורבנות הישירים ובחברי התא המשפחתי שעדים לאלימות במשפחה. הפגיעה באה לידי ביטוי בקשיים התנהגותיים חברתיים (כגון: בדידות קשה), קוגניטיביים (כגון: דימוי עצמי נמוך) ופיזיים (כגון: עייפות ותשישות קיצונית). מחקרים מצביעים על כך שקיים קשר בין חשיפה למערכת זוגית אלימה בילדות ובין יצירת קשר המאופיין באלימות בבגרות, זאת מכיוון שלבוגרים יש נטייה לשעתק מודלים התנהגותיים שחוו בילדותם (למידה חברתית) (Jackson, 1999; Haj-Yahia, & Dawud-Noursi, 1998); ועדה לטיפול באלימות במשפחה, 2016).

חשיפה לאלימות במשפחה

יחסי הורה-ילד עלולים להימצא על הטווח שבין רגשות חיוביים-רגשית (Bryant & Crockenberg, 1980) לבין ביקורתיים באופן קיצוני, שליליים ואפילו אלימים (Eron, 1987). ילדים עלולים לחוות סוגים שונים של אלימות בביתם: הם עלולים להיות קורבנות של התעללות פיזית, צופים בהתעללות של אחד מהוריהם בבן זוג, או גם קורבנות וגם צופים בהתעללות פיזית של אחד ההורים באחר (Echlin & Marshall, 1995).

בעשורים האחרונים, מתבססת הכרה נרחבת כי לאלימות של גברים למול בנות זוג, קרי חשיפה לאלימות במשפחה, השלכות על הילדים הגדלים באותה המשפחה. מחקרים גילו כי ילדים העדים לאלימות בביתם, עשויים גם להיות חשופים להתעללות בדרכים עקיפות: כאשר חשים במתח ודריכות בביתם, כאשר עדים לפציעות ולמצוקות ההורה ו/או כאשר עדים למעצר אחד ההורים (Cunningham & Baker, 2007; Holden, 2003).

חיים במעגל האלימות נמצאו כפוגעים באופן כללי בתפקוד ההורי של שני בני הזוג (Krishnakumar & Buehler, 2000) ונקשרים לפגיעה ביחסי הורים-ילדים במשפחות אלה (Davis & Krishnakumar and Buehler, 1994). (Cummings, 2000), בדקו ומצאו כי ככל שגיל הילדים עולה, התפקוד ההורי הנדרש הופך מורכב יותר ואיכותו יורדת.

חוקרים בתחום טוענים כי האלימות בין ההורים הופכת מרכזית בעולמם הרגשי והם הופכים לאזינים רגשית לילדיהם. מציאות זו מעוררת תחושת חוסר בטחון בקשר של ילדים להוריהם ובתחושת ההתקשרות ביניהם (Davis & Cummings, 1994; Osofsky, 1995).

ההורים מבזדים חברתית ומנותקים מסביבתם (Anderson & Cramer-Benjamin, 1999), עסוקים ביניהם בדינמיקה של השרדות (האם) ושליטה (האב) (לקס, 2000) ואינם פנויים דיים לילדיהם. התנהגות הורית עקבית וניתנת לחיזוי מספקת לילדים תחושה של שליטה במציאות החברתית (Lieberman, 1977), ומעודדת התפתחות של התנהגויות חברתיות אסרטיביות (Sroufe, 1983). כאשר אינטראקציות הורה-ילד אינן עקביות ואינן ניתנות לחיזוי, לעיתים מאופיינות כחודרניות ולעיתים מתעלמות, עשויים ילדים, לראות את העולם החברתי כמאיים וככזה שאינו בר שליטה (Brown & Siegel, 1988), ולפתח סגנונות אישיותיים לא-סתגלניים (Egeland, 1985). הורים שאינם קשובים, אינם עקביים ומגיבים באופן שאינו תואם להתנהגות הילדים, מלמדים את ילדיהם להיאבק ולהימנע מדרישות הוריות על ידי הפגנת התנהגות אאוטריביט, קרי התנהגות שאיננה רצויה (Patterson & Reid, 1984); דאד-נורסי, למב וסטרנברג, (1999).

כמו כן, רוב ההורים מאמינים כי ילדיהם לא נכחו במרבית הארועים האלימים, ואם היו בבית, לא שמעו ולא היו מודעים להם (Mathews, 1995; O'Brien, John, Margolin & Erel, 1994). בעוד שכ-70% מהילדים החשופים מזווחים על עדות ישירה לאלימות בין ההורים (Graham-Bermann & Levendosky, 1998; דניאלה שבאר שפירא, 2005)

השלכות החשיפה לאלימות במשפחה

מחקרים רבים (Seery, Silver & Holman, 2010) מצביעים על כך שחשיפה לאלימות בתקופת הילדות והנעורים הינה בעלת השלכות נפשיות, חברתיות וקוגניטיביות לטווח קצר ולטווח ארוך. ילד הגדל במציאות בה עליו להתמודד עם אלימות לסוגיה באופן יומיומי, בין אם כקורבן ישיר או כעד לאלימות כלפי אחרים, חייב לסגל דרכים וסגנונות התמודדות המאפשרים לו או לה להתאים עצמו. ההתמודדות, סביר שתהיה על רצף שבין התנהגות אלימה לסוגיה, התעלמות ו/או התנתקות, ועד הסתגרות והימנעות (Mitchel et al., 2011; לב-ויזל ואייזקוביץ, 2016).

במרוצת השנים נטען, כי ילדים הגדלים וחשופים לאלימות במשפחה אינם נעשים רגישים לאלימות. להיפך, אדםסון ותומסון (Adamson and Thompson, 1998) מצאו כי ילדים בעלי היסטוריה של חשיפה לאלימות בביתם, הגיבו בעוצמה רגשית גבוהה יותר לקונפליקט מאשר ילדים שגדלו בסביבה נטולת אלימות. בהמשך לכך, מחקר נוסף מצא כי חשיפה לאלימות במשפחה מגדילה את הסיכון לבעיות התנהגות (Graham-Bermann and Levendosky, 1998; Kitzmann et al., 2003).

וולף ועמיתיו (Wolfe et al., 2003), בחנו ארבעים ואחד מאמרים בנושא השפעות החשיפה לאלימות במשפחה ומצאו כי חשיפה לאלימות קשורה באופן ישיר לקשיים רגשיים והתנהגותיים. עוד נמצא, כי החשיפה לאלימות במשפחה, בעלת השפעות והשלכות שליליות בנוגע לביטחון, בריאות ורווחת הילדים הגדלים בבתים החשופים לאלימות (Edleson, 1999, 2004; Graham-Bermann, Gruber, Howell, & Girz, 2009; Knutson, Lawrence, Taber, Bank, & DeGarmo, 2009; Wolfe, Crooks, Lee, McIntyre-Smith, & Jaffe, 2003; Lapierre, et al, 2017).

השלכות החשיפה לאלימות במשפחה בקרב תינוקות ופעוטות

תינוקות, פעוטות וילדים צעירים כאחד מושפעים באופן שלילי מהחשיפה לאלימות במשפחה. "מתח רעיל" (Toxic Stress) בקרב ילדים צעירים עשוי להוביל לשינויים חבויים (אשר אינם נצפים כלפי חוץ) ולהשפיע על מבנה המוח והתעצבותו באופן קבוע (McEwen, 2006; Gianaros, 2010;). עוד נמצא, כי תינוקות ופעוטות רגישים יתר על המידה לכל השפעה כימית (בשל היותם בשלב גדילה ותהליך "הפלסטיות של המוח"), וכן ישנן עדויות המצטברות בקרב בעלי חיים ובני אדם כי הורמוני סטרס רבים מזיקים להתפתחות תקינה של המוח בקרב תינוקות ופעוטות (Shonkoff & Garner, 2012; ; National Scientific Council on the Developing Child, 2011).

עוד נמצא, כי חשיפה למצבי מצוקה ולחץ עשויה להשפיע על התפתחות מבנים שונים במוח ועשויה להשפיע על תפקוד הזכרון, יכולות הלמידה וביצוע הוראות (Shonkoff & Garner, 2012). כמו כן, שינויים במבנה המוח המופיעים בשל חשיפה ל"מתח רעיל" בילדות המוקדמת, עשויים להסביר באופן חלקי, את הקשר בין חוויות מוקדמות שליליות לבין קשיים שפתיים, קוגניטיביים, מיומנויות חברתיות-רגשיות, אשר שלובים בתהליך התפתחות המוח בילדות המוקדמת (National Scientific Council on the Developing Child, 2011).

כמו כן, בוגארט ועמיתיו (Bogart et al., 2006) מצאו תסמינים המעידים על טראומה בקרב תינוקות בני שנה אשר נחשפו לאלימות חמורה במשפחה (שמעו ו/או ראו את האלימות). בנוסף, דג'ונג (Dejonghe et al., 2005) מצא כי תינוקות בני שנה אשר היו חשופים לאלימות במשפחה, הראו יותר סימני מצוקה בתגובה לעימות מילולי לעומת ילדים שלא נחשפו לאלימות (Overlein, 2010).

השלכות החשיפה לאלימות במשפחה בקרב ילדים

החשיפה לאלימות במשפחה במהלך הילדות וההתבגרות מגדילה את הסיכון להשפעות נפשיות שליליות. במחקרים שונים, נמצא קשר מתון עד גבוה בין חשיפת ילדים לאלימות במשפחה לבין סימפטומים מופנמים (כגון דיכאון וחרדה), סימפטומים מוחצנים (כגון תוקפנות) ותסמיני טראומה (Evans, Davies & DiLillo, 2008; Kitzmann, Gaylord, Holt and Kenny, 2003; English, Marshall & Stewart, 2003). כמו כן, ילדים שנחשפו לאלימות במשפחה מצויים בסיכון גבוה פי שניים עד פי ארבעה ללקות במחלות בריאותיות מילדים הגדלים בבתים שאינם אלימים (English, Marshall & Stewart, 2003).

מחקרים מצאו קשרים בין ילדים אשר נחשפו לאלימות בבתם לבין התפתחות חברתית ירודה, הישגים אקדמאיים נמוכים, מעורבות גבוהה בהתנהגויות מסכנות בריאות והשפעות בריאותיות אחרות (English, Marshall & Stewart, 2003; Bair-Merritt, Blackstone & Feudtner, 2006; Kolbo, Blakely & Engleman, 1996; Howarth, Moore, et al., 2016; Welton, Lewis, Stanley, MacMillan, et al., 2016). כמו כן, מספר מחקרים אף טענו כי חשיפה לאלימות במשפחה הינה ההרסנית ביותר עבור ילדים (McAlister, 2001).

כמו כן, חוקרים שונים טענו כי לחץ ומתחים המושרים באזורים שונים (למשל באמיגדלה, היפוקמפוס וקליפת המוח הקדם-מצחית – PFC), בעת התפתחות המוח בתקופת הילדות, עשויים להשפיע באופן קבוע על תפקודים משמעותיים כגון: התמודדות עם מתחים ולחץ, למידת מיומנויות חדשות ופיתוח יכולות ומיומנויות הסתגלות בריאות במהלך החיים (Juster, McEwen & Lupien, 2010; McEwen & Gianaros, 2010; Shonkoff & Garner, 2012).

השלכות החשיפה לאלימות במשפחה בקרב מתבגרים

נמצא כי חשיפה לאלימות במשפחה נקשרת לבעיות נפשיות שונות (בעיות מופנמות) אצל מתבגרים (Silvern et al., 1995). במספר מחקרים נמצא קשר בין חשיפה לאלימות להופעת סימפטומים פוסט-טראומטיים (Blumental et al., 1995; Maker et al., 1998; Silvern et al., 1998; Forsstrom-Cohen & Blumental et al., 1998). כמו כן נמצא כי מתבגרים אלו הם בעלי דימוי עצמי נמוך (Haj-Yahia, 2001; Silvern et al., 1995; Carlson, 1990; Langhinrichsen-Rohling et al., 1998; Olsson, 1999) ומרבים יותר ממתבגרים שאינם חשופים לאלימות בנסיגות אובדניים (Yaxley, Borowsky & Ireland, 2002).

עוד נמצא, כי מתבגרים חשופים לאלימות במשפחה סובלים בשכיחות גבוהה מהפרעות אישיות (Porter & O'Leary, 1980) ומאופיינים בבעיות התנהגות (David et al., 1996; Maxwell & Maxwell, 2003). בנוסף לכך, מתבגרים חשופים לאלימות נוטים, יותר ממתבגרים שאינם חשופים לאלימות, להיות מעורבים במריבות אלימות (McClosky & Lichter, 2003; Yaxley et al., 2002). לנהוג בהתנהגויות מסוכנות ומסכנות (Warner & Weist, 1996), לקחת חלק בפעילות עבריינית (Dishion, Patterson & Kavanash, 1992) ולשאת נשק (Yaxley et al., 2002; שבאר-שפירא, 2005).

דרכי זיהוי ודיווח

סימני איתור לילדים במצבי סיכון:

1. הופעה חיצונית

- נקיין אישי ירוד מאוד
- בגדים וגוף מלוכלכים או מדיפים ריח רע באופן קבוע
- הבגדים אינם מותאמים לעונות השנה ואינם מוחלפים
- בגיל ההתבגרות: מגיע עם בגדים שאינם תואמים למבנה גופו
- מגיע עם מותגים ובגדי ערך כשידוע כי המשפחה דלת אמצעים
- ** בגיל ההתבגרות ישנה השפעה של אופנה וסגנונות לבוש שונים. יש לשים לב שלא מדובר בתופעה אופנתית אלא בהופעה מוזנחת ומרושלת במיוחד

2. מצב גופני

- רזה ביותר או סובל ממשקל יתר קיצוני
- מגלה רעב או חוסר תיאבון כרוניים
- חולה לעיתים קרובות ונראה שאינו מקבל טיפול רפואי הולם
- נראה שאינו מקבל עזרים רפואיים הנחוצים לו כגון מכשירי שמיעה, משקפיים, עזרי הליכה
- מגלה עייפות תמידית
- בעל עור חיזור מאוד
- סימני כוויות או נשיכות
- סימנים כהים תחת העיניים
- זיהומיים של פצעים שאינם מטופלים
- פציעות כגון שפה פצועה או נפוחה, חבורות או חתכים באזור הצוואר
- סימני טשטוש המלווים בהקאות
- קשיים בהליכה או ישיבה
- תלונות על כאב או גירוי בישבן או באיבר המין. בגיל ההתבגרות יתכנו יותר תלונות על כאבי ראש, כאבי בטן או תחושות אי נוחות בגוף
- בחילות וסחרחורות אצל בנות (חשש להריון)

לפגיעה והתעללות מכל סוג יש השפעות חמורות והרסניות על הקורבן במישורים פסיכולוגיים, חברתיים והתנהגותיים (כן-אמיתי, 2007; לב-ויזל, 2007; סנדרוביץ, 2007). חשיפה מאוחרת וטיפול מאוחר בפגיעה הם בעלי השפעה שלילית על הצלחת הטיפול וצמצום הנזק שנגרם. למרות זאת נדירים המקרים בהם מתרחשת חשיפה מהירה או מיידית של הפגיעה (Everill & Waller, 1995).

הספרות מצביעה על כך שנפגעים רבים לא חושפים את הפגיעה עד גיל מבוגר (Lamb & Edgar-Smith, 1994) וחלקם לא חושפים אותה כלל (Sauzier, 1989; לב-ויזל ואייזקוביץ, 2016). בשל אלה ועוד, תפקידם של אנשי החינוך, הרפואה, הרווחה ועוד – משמעותי ומרכזי באיתור הילדים המצויים בסיכון ושמירה על רווחתם האישית. להלן יפורטו סימני איתור אופייניים לילדים המצויים במצבי סיכון, בהתבסס על חוברת ההדרכה לאיתור ילדים בסיכון (לביא-קוצ'ק, 2000). בהתבסס על נוהל משרד הבריאות (2002), בשיחה עם ילדים, לגביהם התעורר חשד כי הם מצויים בסיכון, יש לנהוג בזהירות ולהימנע מלהציע תשובות אפשריות לילד / מללחוץ עליו לענות לשאלה שאיננו מעוניין לענות עליה / מלגרום לילד לחוש אשמה / מלחזור ולשאול את הילד אותה שאלה שוב ושוב (דבר המתפרש כאילו התשובה איננה נכונה) / מלחקור את הילד על הארוע מעבר לנדרש לקביעת "חשד סביר".

כמו כן, חשוב להחזיק בידעה כי, צעד גדול בדרך להתמודד עם הקשיים באיתור זיהוי ילדים בסיכון הוא להיות מודע לקיומם. כאשר מתעורר חשד להתעללות – שיתוף, היוועצות והדרכה מהווים מקור כוח להתמודדות, זאת והחשיפה של תלמיד ומשפחתו בעת התעללות או הזנחה, מציפה רגשות עזים אצל איש/ת החינוך, ולעיתים עשויים לטלטל את המערכת. כמו כן, יש לשמור על חיסיון ועל צנעת הפרט בנוגע לילד ולמשפחתו, ולשוחח אך ורק עם האנשים הרלוונטיים במסגרת החינוכית.

3. יכולות ומצב קוגניטיבי

- הזדהות קיצונית ופתאומית בלימודים ללא סיבה ברורה
- קושי מפתיע בביטוי מילולי שוטף
- תהליך החשיבה מבולבל ולא מאורגן
- קושי בריכוז
- קושי לרכוש מיומנויות למידה בהתאם לגילו
- מוטיבציה נמוכה או ירידה במוטיבציה למרות יכולת לימודית טובה
- חוש הזמן פגוע
- רתיעה מלמידה של נושאים חדשים
- קושי בתכנון קדימה

** סממנים אלה יעידו על קושי לאחר שנשללו גורמים אחרים כגון: לקויות למידה, עיכוב התפתחותי, עיכוב שפתי, הפרעות קשב וכדומה

4. מצב רגשי

- שינוי קיצוני במצבו הרגשי של הילד
- הילד נראה מפוחד או מאוים, מתוח או מבולבל, מודאג או עצוב.
- מגלה אדישות, התכנסות
- חוסר תגובה להנאה או כאב
- חוסר הבעה ופסיביות
- מבטא תחושה של חוסר ערך עצמי
- מאשים את עצמו בדברים "רעים" שקרו
- אינו מרוצה מעבודותיו, קורע או מקלקל אותן
- בגיל ההתבגרות: מביע חוסר שביעות רצון תמידי מהישגיו האישיים וכן קושי בולט לקבל תגובה חיובית על הישגים.
- מבטא רצון למות
- כעוס ועוין

5. ביטויים התנהגותיים

- קשיי התנהגות בולטים, תוקפנות, אלימות וחוסר קבלת גבולות

- נוטה להיות הקורבן
- נטייה להרס, וונדליזם
- גורם נזק לעצמו
- בוכה לעיתים קרובות
- מגלה חשש מקשרים עם מבוגרים ואינו יוצר קשר עין
- נמנע מלפנות לעזרת מבוגר
- חושש באופן קיצוני מעזרת רופאים
- נעדר מבית הספר או שמקדים מאד ויוצא באיחור

- התעללות בבעלי-חיים
- מופיעות בעיות הרטבה

- ניסיונות אבדניים או גילוי מחשבות אבדניות
- מתנהג באופן מיני שאינו תואם את גילו, מגלה התנהגות פתיינית, דיבור גס והתנהגות פרובוקטיבית במיוחד
- גונב או מבקש מזון
- מאונן באופן כפייני
- מפסיק באופן פתאומי ליהנות מדברים שנהנה מהם בעבר
- בגיל ההתבגרות: נטייה לשוטטות, גניבה, שימוש בסמים ואלכוהול
- יש לו כסף ממקור לא ברור ומסתובב עם שני פלאפונים (חשד לעיסוק בזנות)

6. יחס הילד אל ההורה

- חרד באופן קיצוני לשלום ההורה.
- ערני וקולט כל רמז קל לשינוי במצב רוחו
- מלטף, מטפל, מחבק את ההורה באופן חריג כמי שפורש על ההורה חסות
- צייתן באופן חריג, מנסה להשביע את רצון ההורה או למצוא חן בעיניו בכל תנאי
- נראה מפוחד מההורה ואינו מעז להתבטא בפניו. משפיל את עיניו כשהוא מדבר עם הורה.

**הערה – יתכן וחלק מהסימנים מאפיינים תרבויות מסוימות או שנובעים מקשיים רגשיים או אחרים

מדד האלימות

מדד ויצו לאללימות בישראל 2017

שליש מהן התלוננו במשטרה על אלימות לפני הרצח. מחצית מהנרצחות היו מוכרות לרווחה. - 238 תיקים נפתחו במשטרה בעשור האחרון בשל נסיון לרצח (כ-24 מקרים בשנה). בשנים האחרונות ניכרת עליה של 67% במקרים אלה: ב-2015 היו 39 נסיונות לרצח, ב-2016 היו 31 נסיונות ובמחצית הראשונה של 2017 - נפתחו 25 תיקים בגין נסיונות לרצח.

מספר הנשים והילדים במקלטים לנשים

מוכות

723 נשים ו-910 ילדים שהו ב-14 מקלטים לנשים נפגעות אלימות וילדיהן הפועלים ברחבי הארץ. מספר זה בממוצע עקבי לאורך השנים. רק 7% אחוז מתוך כלל הנשים ששהו במקלטים הועברו לתכניות שיקום: 39 נשים ו-72 ילדים שהו ב-12 דירות מעבר במימון משרד הרווחה, בהן ניתן טיפול המשכי לנשים. 11 נשים ו-24 ילדים שהו ב-6 דירות נוספות במימון עמותות.

ירידה במספר המטופלים במרכזים לטיפול ומניעת אלימות במשפחה

בשנת 2016 פעלו 103 מרכזים למניעה ולטיפול באלימות במשפחה, מתוכם 37 לחברה הערבית, וארבעה מרכזים לחברה החרדית. במרכזים טופלו 8,935 משפחות ו-10,160 יחידים, מתוכם: 6,621 נשים (כ-65% מכלל המטופלים). 2,558 גברים (כ-25% מכלל המטופלים). 981 ילדים ובני נוער (כ-9% מכלל המטופלים).

רק ב-20 מרכזים למניעת אלימות ברחבי הארץ, התקיימו קבוצות טיפולים לילדים חשופים לאלימות (27 קבוצות), בהן השתתפו 981 ילדים ובני נוער - המהווים 9 אחוזים מכלל המטופלים במרכזים ופחות מחצי אחוז מקרב כלל הילדים החשופים לאלימות (500 אלף).

ביחס לנתוני שנים קודמות (2013-2016) ניכרת ירידה של 12% במספר הגברים המטופלים ובמספר הילדים המטופלים.

לקראת היום הבינלאומי למאבק באלימות כלפי נשים (25.11.17), פירסמה ויצו את דו"ח האלימות השנתי, אשר חושף את ממדיה הנרחבים של תופעת האלימות במשפחה. ע"פ נתונים הנאספים ומרוכזים ע"י ויצו מכלל רשויות המדינה עולה כי לצד התגברות התופעה והעלייה במספר הנשים הנפגעות, מספר המטופלים מקרב הילדים החשופים לאלימות והגברים מחוללי האלימות נמוך מאוד ביחס לכלל המטופלים בכלל וביחס למספרם באוכלוסייה בפרט. כך למשל מתוך כחצי מיליון ילדים חשופים לאלימות מטופלים במרכזים ובמקלטים פחות מ-2000 ילדים, המהווים פחות מחצי אחוז מכלל הילדים החשופים ומתוך כ-200 אלף גברים מחוללי אלימות, מטופלים רק רבע מהם במרכזים.

נתוני המדד נאספו ע"י ויצו ממשרד הרווחה, משרד הבריאות, מערכת בתי המשפט ומשטרת ישראל. חשוב להדגיש כי מעבר למספרים אלו, עשרות אלפי משפחות נוספות חיות במעגל האלימות אך לא ידועות לרשויות.

הנתונים המלאים של מדד האלימות של ויצו לשנת 2016-2017

כמות הנשים והילדים נפגעי האלימות

ע"פ הערכות גורמי הרווחה, בישראל חיות כיום כ-200,000 נשים מוכות וכחצי מיליון ילדים עדים לאלימות. כלומר, במדינת ישראל כלואים במעגל האלימות כמיליון נשים, גברים וילדים.

עלייה במספר הנרצחות

בשנת 2017 (נובמבר 2016 - נובמבר 2017) נרצחו בישראל 17 נשים על רקע אלימות במשפחה. מדובר בעלייה של -6% בהשוואה למספר הנרצחות בשנת 2016, אשר עמד על 16 נשים.

על-פי מרכז המחקר בכנסת:

- 126 נשים נרצחו בעשור האחרון ע"י בני זוגן.

מספר התיקים שנפתחו במשטרה:

בשנת 2016 נפתחו 13,244 תיקי אלימות במשפחה על רקע תלונה של תקיפה כלפי בן זוג או בגין חבלה, מתוכם 3,096 הוגשו ככתבי אישום לביהמ"ש.

ב-25 רשויות מקומיות פועלת תכנית מיוחדת בשם "עו"ס משטרה", במסגרתה מגייסים עובדים סוציאליים בשיתוף משטרת ישראל, נשים וגברים לטיפול, עם הגשת התלונה בתחנות המשטרה. בשנת 2016 טיפלו העו"סים בכ-5,800 גברים ונשים על רקע הגשת תלונה במשטרה, מתוכם 2,778 המשיכו טיפול במרכזים למניעת אלימות במשפחה.

צווי הגנה שהוצאו ע"י מערכת המשפט

בשנת 2016 התקבלו בביהמ"ש 9,566 בקשות למתן צווי הגנה. מדובר בעלייה של כ-10% ביחס לנתוני 2015.

מספר המטופלות במוסדות מערכת הבריאות בגין אלימות (מתייחס לשנת 2015)

4,483 נשים טופלו במוסדות מערכת הבריאות בגין אלימות במשפחה ותקיפה מינית, ובנוסף 660 נערות, ע"פ ההתפלגות הבאה:

- בבתי החולים טופלו 1784 נשים ובנוסף טופלו 551 נערות בגילאי 13-18, סה"כ: 2,335 נשים.

- 1667 נשים טופלו בקופות החולים לאחר שאותרו כסובלות מאלימות במשפחה ותקיפה מינית, מתוכם 500 קשישות. נוסף לכך טופלו 109 נערות, סה"כ 1776 נשים ונערות.

- 1032 נשים אותרו כנפגעות אלימות בתחנות טיפות חלב של משרד הבריאות, מתוכם 752 שהעידו כי הן סובלות מאלימות ו-684 שלא ענו אך נותר חשד ממשי של הצוות לגבי חשיפתן לאלימות או פגיעה מאלימות. בנוסף אותרו 325 ילדים הנפגעים מאלימות במשפחה. כלומר, ניתן לומר כי כ-1500 -תינוקות בשנה נולדים לתוך מציאות אלימה עם יציאתם לאוויר העולם.

מוקד מצוקה ארצי 118

בשנת 2016 התקבלו 1,400 פניות לקו הסיוע של משרד הרווחה. מתוכם:

- 1260 פניות של נשים שדיווחו על אלימות מצד בן זוגן (עלייה של 36% לעומת שנה שעברה).

- 50 פניות של גברים (ירידה של 27% לעומת שנה שעברה)

- 0 פניות של ילדים ובני נוער.

מתוך מחקר במקלטים לנשים מוכות:

32% מהנשים הוכו פיזית ע"י הוריהן בילדותן.

36% מהנשים היו עדות לאלימות בין הוריהן בילדותן.

24% הותקפו מינית בילדותן או מאוחר יותר בחייהן.

15% מהנשים פנו למקלט בשל אלימות כלפי ילדיהן.

מחקר בר אילן, ד"ר ענת בן פורת

1 מכל 3 צעירים (37%) חשוף או היה חשוף לאלימות בביתו.
2 מתוך 3 מכירים באופן אישי אדם בן גילם שנחשף בביתו לאלימות.

סקר ויצו

סקר ויצו בקרב צעירים בישראל

עוד בחן הסקר אלו התנהגויות מוגדרות בקרב הצעירים כהתנהגויות אלימות. מהממצאים עולה כי לצד פעולות שנתפסות אלימות באופן כמעט גורף ע"י בני הנוער, כמו אגרופים (92%), סטירות (89%) ומשיכות בשיער (87%), רק 64 אחוזים מהצעירים הגדירו קיום יחסי מין כשאינ רצון אמיתי בין שני ההורים כאלימות ו-42% בלבד הגדירו אלימות כלכלית ושליטה על כספים כאלימות בתוך המשפחה. 25 אחוז בלבד הגדירו כאלימות הרמות קול בעת יוכוחים.

"הנתונים משקפים תמונה עגומה ולא מפתיעה, המלמדת כי האלימות נמצאת ביותר מדי בתים במדינת ישראל. הכשל בטיפול הינו רב מערכתי ומתחיל במערכת החינוך שלא מזהה עצמה ככלי מרכזי באיתור הילדים, ונמשך אל כלל הגורמים אשר אמורים לטפל בהם. כתוצאה מכך, מאות אלפי ילדים בישראל שקופים אל מול החברה והטיפול בהם נופל בין הכסאות. זו ההזדמנות האמיתית של מדינת ישראל להביא לפתרון מלא ומקיף למגפת האלימות במשפחה, באמצעות הובלת התוכנית הבין משרדית שאושרה כבר אשתקד ועדיין ממתינה ליישום."

יו"ר ויצו ישראל, גילה אשרת

"נתוני המחקר המעידים על שיעורי חשיפה עקיפים וישירים מאוד גבוהים של בני נוער וצעירים לאלימות בבית מהווים תמרור אזהרה לכל העוסקים בתחום. זאת במיוחד נוכח העובדה כי פחות ממחציתם נחשפים לשיחות ופעילויות בנושא במסגרת בית הספר וכי הרוב המכריע מעולם לא נשאל על הנושא ע"י מבוגר. בהקשר זה ניכר גם הצורך בהעמקת ההבנה של הצעירים ובני הנוער על ממדי אלימות שונים שרבים מהצעירים ובני הנוער אינם תופסים ככזו כדוגמת שליטה על כסף או יחסי מין כפויים."

מנכ"ל סאפיו, גלי הרשנזון

ארגון ויצו פירסם סקר מיוחד שנערך ע"י חברת 'סאפיו' בקרב צעירים בישראל, במסגרתו ביקש הארגון לבדוק את היקף החשיפה של ילדים ובני נוער לאלימות במשפחה ואת תפיסותיהם לגבי אלימות במערכת זוגית. הסקר נערך במסגרת קמפיין שמובילה ויצו לציון היום הבינלאומי למאבק באלימות כלפי נשים תחת הכותרת "מוציאים את הילדים ממעגל האלימות", שבאמצעותו קורא הארגון לממשלה להקצות תקציבים מיוחדים ולפתח תכניות לאיתור ילדים חשופים לאלימות ולטיפול בהם. הסקר נערך בקרב 500 בני נוער וצעירים בגילאי 16-24, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה.

הנתון המדאיג ביותר מתייחס לכך ש **1 מכל 3 צעירים (37%) חשופ או היה חשופ לאלימות בביתו**. כאשר אחד מתוך עשרה היה עד לאלימות פיזית: אגרופים, סטירות, דחיפות ועוד. המספרים מטפסים עוד יותר כאשר 67 אחוז מהנשאלים הודו כי הם מכירים באופן אישי אדם בן גילם שנחשף בביתו לאלימות.

אולם היקף ממדי האלימות בבתי איננה הסוגיה הקשה היחידה שעולה מהסקר, שכן התוצאות מלמדות כי במקרים רבים הסביבה מתעלמת ולא יודעת להושיט סיוע משמעותי. מהנתונים עולה כי רק 16 אחוזים מכלל הצעירים נשאלו באופן יזום ע"י מבוגר על מצבם בבית. **בקרב אלו שאישרו כי נחשפו לאלימות פיזית בין הוריהם רק 29% זכו להתעניינות מסביבתם הקרובה וניסיון לסייע**. במקביל הודו כרבע מהנשאלים (24%) כי לא היו פונים לקבלת עזרה במידה והיו חוויות אלימות בין הוריהם. כמו כן נשאלו הצעירים האם עברו במסגרת בית ספרית שיחות ופעילות בנושא אלימות במשפחה ומיגורה, כש-57% מהנשאלים השיבו בשלילה וציינו כי מערכת החינוך מעולם לא נתנה כלים אמיתיים להתמודד עם התופעה הקשה.

דברי סיכום

אנחנו המשאבים העומדים לרשותם, באמצעותנו יוכלו לפתח דרכי התמודדות ופתרון בעיות חלופיים לאלו הקיימים בביתם.

באפשרותנו להשפיע ולמנוע העברה בין-דורית והתנהגות מסכנת, ביכולתנו לצמצם את הנזקים. ויצו כארגון חברתי רואה את מחויבות החברה, להגן על זכויותיהם של הילדים החשופים לאלימות ולסייע להם בכל מסגרת: חינוכית, בריאותית או רוחנית מחוץ לביתם.

חלקם יופנו ויטופלו במקלטים, חלקם יטופלו במרכזים לטיפול ומניעת אלימות, חונך/ת בבית הספר כמקור תמיכה ואף כדמות לחיקוי ביחס לדרכי התקשורת מבוגר-ילד, התערבות דרך "תחנות התפתחות הילד" לילדים הסובלים מעיכובים התפתחותיים ותסמינים פסיכולוגיים הנובעים מחשיפה לאלימות, הדרכה הורית ועוד... המקור לבעיית הילדים החשופים לאלימות נעוץ ביחידה ההורית. עם זאת עלינו להבין שהיחידה ההורית היא אף הבסיס לפתרון בחלק ניכר מהמשפחות ועלינו לעשות ככל יכולתנו לגייס את ההורים בכדי לעזור לילדים.

"לו נתבקשתי לעשות זאת, הייתי פותחת בסיפורו של הדור שגידל אותי, כי בעיני זו הנקודה היחידה בה יש לפתוח" אניטה דיאמנט, האוהל האדום.

רבקה נוימן, (M.S.W)

מנהלת האגף לקידום מעמד האישה

מאז הקמת המקלט הראשון בישראל בסוף שנות ה-70 ועד היום מיקוד החברה הישראלית היה בעיקר סביב מצוקתן של הנשים נפגעות האלימות ובנטרול או הפחתת הסיכון בו הן מצויות.

מבחינת הפניית המשאבים מבחינת פיתוח ידע ושירותים, ייזום מחקרים, הצפת הנושא בתקשורת - הילדים החשופים לאלימות נותרו שקופים.

היחשפות הילדים לאלימות המתמשכת בביתם בעלת השלכות פוסט טראומטיות מתמשכות. בניגוד לתפיסה הרווחת בציבור ברור כי אין דרך להסתיר מהילדים את האלימות ואת האינטראקציה הזוגית במצבי עימות אלימים. הסקירה כללה מחקרים המראים כי ילדים חשופים לאלימות נמצאו בעלי קשיי הסתגלות מופנמים או מוחצנים, נטייה לבעיות התנהגותיות, רגשיות, בינאישיות וקוגניטיביות. כיום ברור לנו בוודאי, כי ללא איתור והתייחסות טיפולית/חינוכית לצרכיהם אנו מותירים אותם אסירים של ילדותם, החוזרים ונפגשים בכגרותם עם הטראומה.

באפשרותנו כצוותים מקצועיים בתחומי החינוך, הבריאות והרווחה להשפיע על תהליכים אישיים ובינאישיים תוך תיקוף ועיבוד החוויות באופן המוביל אותם לתפיסת עולם השוללת אלימות וזיהוי כמקור לנזק וסבל.

מקורות

- לכ-ויזל, ר'. (2007). פגיעה מינית בתקופת הילדות, טראומה, טראומטיזציה משנית ורה-טראומה. בתוך מ'. חובב, י'. בן-יהודה וי'. הורביץ (עורכים), התעללות והזנחה של ילדים בישראל. עמ' 556-581. ירושלים: הוצאת אשלים.
- לכ-ויזל, ר', ואייזקוביץ צ'. (2016). אלימות כלפי ילדים ובני נוער בישראל: בין שכיחות לדיווח, גורמים מעודדים מול גורמים מעכבים דיווח. דו"ח מחקר למשרד החינוך, אוניברסיטת חיפה.
- לביא-קוצ'יק, נ'. (2000). איתור ילדים בסיכון. אשלים, משרד החינוך ומשרד העבודה והרווחה.
- לקס, ח'. (2000). נשים מוכות: דימוי עצמי ואמהות בעיני עצמן. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- מצגת איתור וזיהוי ילדים בסיכון או להזנחה או פגיעה. היחידה למינויות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער, אגף תוכניות סיוע ומניעה, שפ"י - משרד החינוך.
- סנדרוביץ, א'. (2007). הקשר בין ניצול מיני בילדות ובגיל ההתבגרות לבין שימוש בסמים בבגרות. בתוך מ'. חובב, י'. בן-יהודה וי'. הורביץ (עורכים), התעללות והזנחה של ילדים בישראל. עמ' 812-825. ירושלים: הוצאת אשלים.
- שבאר-שפירא, ד'. (2005). תהליכי גיבוש זהות של מתבגרים חשופים לאלימות במשפחה, חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת תל אביב.
- שגיא, ש'. ודותן, נ'. (2001). משאבי ההתמודדות של ילדים שנפגעו ממשפחתם. מגמות 41 (1-2), 218-235.
- תדריך לזיהוי ילדים בסיכון לאלימות. (2002). משרד הבריאות, מדינת ישראל.
- אבינועם, א' וסומך, א' (2001). קבוצת ילדים עדים לאלימות שבין הוריהם. הרצליה: המרכז האזורי לשלום המשפחה, המרכז למניעה ולטיפול באלימות במשפחה.
- אדיר, ש' ודודאי, ר' (2005). תהליך "פתיחת הסוד" בקבוצה טיפולית לילדים שנחשפו לאלימות בין הוריהם. מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 22, 97-75.
- אלדר-אבידן, ד' (2007). טיפול קבוצתי בילדים חשופים לאלימות במשפחה: תדריך לעובדים סוציאליים המטפלים בילדים. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים וקרן רש"י.
- אילון, ע., וצמרין, ח. (1990). ילדות כואבת- מבט שני על ילדים מוכים. עמ' 36-13. תל אביב: ספריית פועלים.
- בן-אמיתי, ג'. (2007). השלכות נפשיות של התעללות בילדים ובמתבגרים. בתוך מ'. חובב, י'. בן-יהודה וי'. הורביץ (עורכים), התעללות והזנחה של ילדים בישראל. עמ' 565-536. ירושלים: הוצאת אשלים.
- בן-דוד, ש'. (2011). קורבנות גברים במשפחה – האם יש תופעה כזו? בתוך וילצ'יק-אביעד, י'. ומזא"ה, י' (עורכים), אלימות אילמת- גברים כקורבנות. פרק ראשון, עמ' 13-34, המרכז האוניברסיטאי איראל בשומרון.
- דאוד נורסי, ס', למב, מ', וסטנברג, ק'. (1999). השפעת אלימות גופנית במשפחה על הסתגלות ילדים בבית הספר. מגמות (1), 102-72.
- הוועדה לטיפול בתופעה האלימות במשפחה (יוני, 2016). ד"וח תת הוועדה לטיפול בתופעת האלימות במשפחה. המועצה הלאומית לשלום הילד. (2016). לקט נתונים - השנתון הסטטיסטי "ילדים בישראל 2016".
- הרמל, י', גורטוב, ר', ו גורן, ה'. (2011). חלק ד': משפחות הסובלות מאלימות. צבע, י' (עורך), סקירת השירותים החברתיים 2011, עמ' 318-307. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- הרמן-לואיס, ג' (1994). טראומה והחלמה. פרק חמישי: התעללות בילדים, 138. תל-אביב: עם עובד.

- Patterson, G.R., & Reid, J.B. (1984). **Social interactional processes within the family: The study of moment-by-moment family transaction in which human social development is embedded.** *Journal of Applied Developmental Psychology*, 5, 237-262.
- Perry, B.D., Mann, D., Palker-Corell, A., Ludy-Dobson, C., & Schick, S. (2002). **Child physical abuse.** In D. Levinson (Ed.), *Encyclopedia of Crime and Punishment*, 197-202. Thousand Oaks: Sage publications.
- Porter, B., & O'Leary, K. D. (1980). **Marital discord and childhood behavior problems.** *Journal of Abnormal Child Psychology*, 8, 287-295.
- Romano E, Bell T, & Billette, J.M. (2011). **Prevalence and correlates of multiplevictimization in a nationwide adolescent sample.** *Child Abuse & Neglect*, 35(7), 468-479.
- Sauzier, M. (1989). **Disclosure of child sexual abuse: For better or for worse.** *Psychiatric Clinics of North America*, 12 (2), 455-469.
- Seery, M. D., Holman, E. A., & Silver, R. C. (2010). **Whatever does not kill us: cumulative lifetime adversity, vulnerability, and resilience.** *Journal of Personality and Social Psychology*, 99 (6), 1025.
- Shonkoff, J.P., & Garner, A.S. (2012). **The Lifelong Effects of Early Childhood Adversity and Toxic Stress.** *American Journal of Pediatrics*, 129 (1), 232-46.
- Silvern, L., Karyl, J., Wealde, L., Hodges, W. F., Starek, J., Heidt, E., & Min, K. (1995). **Retrospective reports of parental partner abuse: Relationships to depression, trauma symptoms and self esteem among college students.** *Journal of Family Violence*, 10, 177-202.
- Sroufe, L.A. (1983). **Infant-caregiver attachment and patterns of adaptation in preschool: The broods of maladaptation and competence.** In M. Perlmutter (Ed.) *Minnesota symposia on child Psychology*, 16, 41-84. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R., & IJzendoorn, M. H. (2013). **The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect.** *Social Psychiatry Psychiatric Epidemiology*, 48 (3), 345-355.
- Van der Hart, O., Nijenhuis, E. R. S., & Steele, K. (2006). **The haunted self: Structural dissociation and the treatment of chronic traumatization.** New York: W. W. Norton.
- Walker, L. E. (1979). **The battered woman.** New York: Harper & Row
- Walker, L. E. (1994). **Abused women and survivor therapy.** Washington DC: American Psychological Association.
- Warner, B. S., & Weist, M. D. (1996). **Urban youth as witnesses and treatment efforts.** *Journal of Youth and Adolescence*, 25, 361-377.
- Wolfe, D. A., Crooks, C. V., Lee, V., McInty-Smith, A., & Jaffe, P. G. (2003). **The effects of children's exposure to domestic violence: A Meta-Analysis and critique.** *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 171-187.
- Yexley, M., Borowsky, I., & Ireland, M. (2002). **Correlation between different experiences of intrafamilial physical violence and violent adolescent behavior.** *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 707-720.

- Kolbo, J.R., Blakely, E.H., & Engleman, D. (1996). **Children who witness domestic violence: a review of empirical literature.** *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 281–93.
http://dx.doi.org/10.1177/088626096011002010
- Koss, M.P., Gidycz, C.A., & Wisniewski, N. (1987). **The Scope of Rape: Incidence and Prevalence of Sexual Aggression and Victimization in a National Sample of Higher Education Students.** *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 55(2), 162–70.
- Knutson, J. F., Lawrence, E., Taber, S. M., Bank, L., & DeGarmo, D. S. (2009). **Assessing children's exposure to intimate partner violence.** *Clinical Child and Family Psychology Review*, 12, 157–173.
- Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2000). **Interparental conflict and parenting behavior: A Meta-Analytic review.** *Family Relations*, 49, 25–44.
- Lamb, S., & Edgar-Smith, S. (1994). **Aspects of disclosure: Mediators of outcome of childhood sexual abuse.** *Journal of Interpersonal Violence*, 9 (3), 307–326.
- Langhirschen-Rohling, J., Monson, C. M., Meyer, K. A. Caster, J., & Sanders, A. (1998). **The associations among family-of-origin violence and young adults' current depressed, hopeless, suicidal, and life-threatening behavior.** *Journal of Family Violence*, 13, 243–261.
- Lapierre, s., Côté, I., Lambert, A., Buetti, D., Lavergne, C., Damant, D., and Couturier, V. (2017). **Difficult but Close Relationships: Children's Perspectives on Relationships With Their Mothers in the Context of Domestic Violence.** *Violence Against Women*, 1–16
- Lieberman, A.F. (1977). **Preschoolers' competence with a peer: Relations with attachment and peer experience.** *Child Development*, 48, 1277–1287.
- Maker A. H., Kemmelmeier, M., & Peterson, C. (1998). **Long term psychological consequences in women of witnessing parental physical conflict and experiencing abuse in childhood.** *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 574–589.
- Mathews, D. J. (1995). Parenting groups for men who batter. In E. Peled & P. G. Jaffe (Eds.), **Ending the cycle of violence: Community responses for children of battered women.** New York: Sage Publication.
- Maxwell, C. D., & Maxwell, S. R. (2003). **Experiencing and witnessing familial aggression and their relationship to physically aggressive behaviors among Filipino adolescents.** *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 1432–1451.
- McCloskey, L. A., & Lichter, E. L. (2003). **The contribution of marital violence to adolescent aggression across different relationships.** *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 390–412.
- McAlister, G.B. (2001). When Home isn't Safe: Children and Domestic Violence, Smith College Studies in Social Work, 71 (2), 183–207.
- McEwen, B.S., & Gianaros, P.J. (2010). **Central role of the brain in stress and adaptation: links to socioeconomic status, health, and disease.** *Ann N Y Acad Sci*, 1186, 190–222
- McEwen, B.S. (2006). **Protective and damaging effects of stress mediators: central role of the brain.** *Dialogues Clin Neurosci*, 8 (4), 367–381.
- Miller-Perrin, C., & Perrin, R. D. (1999). **Child maltreatment: An introduction.** Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Wolak, J., Ybarra, M. L., & Turner, H. (2011). **Youth internet victimization in a broader victimization context.** *Journal of Adolescent Health*, 48 (2), 128–134.
- National Scientific Council on the Developing Child. (2011). **Excessive Stress Disrupts the Architecture of the Developing Brain: Working Paper 3.** developingchild.harvard.edu/resources/reports_and_working_papers/.
- O'Brien, M., John, R. S., Margolin, G., & Erel, O. (1994). **Reliability and diagnostic efficacy of parents' reports regarding children exposure to marital aggression.** *Violence and Victims*, 9, 45–62.
- Olsson, G. I. (1999). **Violence in the lives of suicidal adolescents: A comparison between three matched groups of suicide attempting, depressed, and nondepressed high school students.** *International Journal of Adolescents Medicine and Health*, 11, 369–379.
- Osofsky, J. D. (1995). **Children who witness domestic violence: The invisible victims.** *Social Policy Report: The Society for Research in Child Development*, 9, 1–16.
- Overlein, C. (2010). **Children Exposed to Domestic Violence Conclusions from the Literature and Challenges Ahead.** *Journal of Social Work*, 10 (1), 80–97

- Evans, S.E., Davies, C., & DiLillo, D. (2008). **Exposure to domestic violence: a meta-analysis of child and adolescent outcomes.** *Aggression Violent Behav*, 13:131–40. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2008.02.005>
- Everill, J. T., Waller, G., & Macdonald, W. (1995). **Reported sexual abuse and bulimic symptoms: The mediating role of dissociation.** *Dissociation: Progress in the Dissociative Disorders*, 8 (3), 155–159.
- Forsstrom-Cohen, B., & Rosenbaum, A. (1985). **The effects of parental marital violence on young adults: An exploratory investigation.** *Journal of Marriage and The Family*, 47, 467–472.
- Gelles, R. J., & Straus, M. A. (1988). **Intimate violence.** New York: Simon & Schuster.
- Gilbert, L.K., Breiding, M. J., Merrick, M. T., Thompson, W. W., Ford, D. C., Dhingra, S. S. & Parks, S. E. (2015). **Childhood adversity and adult chronic disease: an update from ten states and the District of Columbia, 2010.** *American Journal of Preventive Medicine*. 48, 345–9.
- Graham-Bermann, S. A., & Levendosky, A. A. (1998). **Traumatic stress symptoms in children of battered women.** *Journal of interpersonal violence*, 13, 111–127.
- Graham-Bermann, S. A., Gruber, G., Howell, K. H., & Girz, L. (2009). **Factors discriminating among profiles of resilience and psychopathology in children exposed to intimate partner violence (IPV).** *Child Abuse & Neglect*, 33, 648–660.
- Haj-Yahia, M. (2001). **The incidence of witnessing interparental violence and some of its psychological consequences among Arab adolescents.** *Child Abuse & Neglect*, 25, 885–907.
- Haj-Yahia, M., & Dawud-Noursi, S. (1998). **Predicting the use of different conflict tactics among Arab siblings in Israel: A study based on social learning theory.** *Journal of Family Violence*, 13, 81–103.
- Hawton, K., Rodham, K., & Evans, E. (2006). **By their own young hand: Deliberate self-harm and suicidal ideas.** London: Jessica Kingsley.
- Heim S., Pape-Neumann J., van Ermingen-Marbach M., Brinkhaus M. & Grande M. (2014). **Shared vs. specific brain activation changes in dyslexia after training of phonology, attention, or reading.** *Brain Struct Funct*: 1–17.
- Hoff, L. A. (1990). **Battered women as survivors.** London: Routledge
- Holden, E. G. & Ritchie L.K. (1991). **Linking extreme marital discord child rearing & child behavior problems: Evidence from battered women.** *Child development*, 62, 311 – 327.
- Holden, G. W. (1998). **Introduction: The development of research into another consequence of family violence.** In: G. W. Holden, R. Geffner, & E. N. Jourlies, (Eds.), *Children exposed to marital violence: Theory, research and applied issues.* Washington, DC: American Psychological Association.
- Holden, G. W. (2002). **Differing exposure to violence and child abuse.** *Workshop on children exposed to violence: Current status, gaps, and research priorities.* Washington, DC: Analytical Sciences, Inc.
- Holden, G. W. (2003). **Children exposed to domestic violence and child abuse: Terminology and taxonomy.** *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 151–160.
- Holt, S., Buckley, H. & Whelan, S. (2008). **The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature.** *Child Abuse & Neglect*, 32, 797–810.
- Home Office. Domestic Violence and Abuse: Guidance.** (2013). URL:www.gov.uk/guidance/domestic-violence-and-abuse.
- Howarth, E., Moore, T.H.M., Welton, N.J., Lewis, N., Stanley, N., MacMillan, H., et al. (2016). **Improving Outcomes for children exposed to domestic Violence: an evidence synthesis.** *Public Health Res*, 4 (10).
- Jackson, S. M. (1999). **Issues in the dating violence research: A review of the literature.** *Aggression and Violent Behavior*, 4, 233–247.
- Juster, R.P., McEwen, B.S. & Lupien, S.J. (2010). **Allostatic load biomarkers of chronic stress and impact on health and cognition.** *Neurosci Biobehav Rev*, 35(1), 2–16.
- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., et al. (2010). **Childhood adversities and adult psychopathology in the WHO World Mental Health Surveys.** *The British Journal of Psychiatry*, 197 (5), 378–385.
- Kitzmann, K.M., Gaylord NK, Holt AR, Kenny ED. (2003). **Child witnesses to domestic violence: a meta-analytic review.** *Journal of Consult Clin Psychol*. 71:339–52. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-006X.71.2.339>

Bibliography

- Adamson, J.L., & Thompson, R.A. (1998). **Coping with Interparental Verbal Conflict by Children Exposed to Spouse Abuse and Children from Nonviolent Homes.** *Journal of Family Violence*, 13 (3).
- Allen, B. (2008). **An Analysis of the impact of diverse forms of childhood psychological maltreatment on emotional adjustment in early adulthood.** *Child Maltreatment*, 13(3), 307-312.
- Anderson, S., & Cramer-Benjamin, D. B. (1999). **The impact of couple violence on parenting and children: An overview and clinical implications.** *The American Journal of Family Therapy*, 27, 1-19.
- Bair-Merritt, M.H., Blackstone, M., & Feudtner, C. (2006). **Physical health outcomes of childhood exposure to intimate partner violence: a systematic review.** *Pediatrics*, 117, 278-90. <http://dx.doi.org/10.1542/peds.2005-1473>
- Blumental, D. R., Neeman, J., & Murphy, C. M. (1998). **Lifetime exposure to interparental physical and verbal aggression and symptom expression in college student.** *Violence and Victims*, 13, 175-196.
- Bograd, M., & Yllo, k. (1988). **Feminist perspectives on wife abuse.** Newbury Park, CA: Sage 21.
- Bogart, G.A., DeJonghe, E. and Levendosky, A.A. (2006). **Trauma Symptoms among Infants Exposed to Intimate Partner Violence,** *Child Abuse and Neglect* 30(2): 109-25
- Bryant, B.K., & Crockenberg, S.B. (1980). **Correlates and dimensions of prosocial behavior: A study of female siblings and their mothers.** *Child Development*, 51, 529-544.
- Brown, J.D., Sc Siegel, J.M. (1988). **Attributions of negative life events and depression: The role of perceived control.** *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 316-322.
- Carlson, B. E. (1990). **Adolescent observers of marital violence.** *Journal of Family Violence*. 5, 285-299.
- Cunningham, A., and Baker. L. (2007). **Little Eyes, Little Ears – How Violence Against a Mother Shapes Children as they Grow.** *The Centre for Children and Families in the Justice System.*
- Cwikel, J., & Ifrah, A. (2009). **The epidemiology of women's mental health in Israel: A life-course perspective.** In I. Levav (Ed.), *Psychiatric and behavioral disorders in Israel: From epidemiology to mental health action*, 2-26. Jerusalem: Gefen
- David, C., Steele, R., Forehand, R., & Armistead, L. (1996). **The role of family conflict and marital conflict in adolescence functioning.** *Journal of Family Violence*, 11, 81-91.
- Davies, P. T., & Cumming, E. M. (1994). **Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis.** *Psychological Bulletin*, 116, 387-411.
- Dejonghe, E.S., Bogart, G.A., Levendosky, A.A., Von Eye, A. and Davidson, W.S. (2005). **Infant Exposure to Domestic Violence Predicts Heightened Sensitivity to Adult Verbal Conflict,** *Infant Mental Health Journal*, 26(3), 268-81.
- Dishion, T. J., Patterson, G. R., & Kavanash, K. A. (1992). **An experimental test of the coercion model: Linking theory, measurements, and intervention.** In J. McCord & R. E. Tremblay (Eds.), *Preventing antisocial behavior: Interventions from birth through adolescence*. New York: Guilford Press.
- Echlin, C., St Marshall, L. (1995). **Child protection services for children of battered women: Practice and controversy.** In E. Peled, P.G. Jaffe, St J.L. Edleson (Eds.), *Ending the cycle of violence*, 170-185. California: Sage
- Edleson, J. L. (1999). **Children's witnessing of adult domestic violence.** *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 839-870.
- Edleson, J. L. (2004). **Should childhood exposure to adult domestic violence be defined as child maltreatment under the law?** In P. G. Jaffe, L. L. Baker, & A. Cunningham (Eds.), *Ending domestic violence in the lives of children and parents: Promising practices for safety, healing, and prevention*, 8-29. New York: Guilford Press.
- Egeland, B. (1985, April). **The impact of an interfering style of parenting behavior on the later development of the child.** Paper presented to the Society for Research in Child Development, Toronto, Canada.
- English, D.J., Marshall, D.B., & Stewart, A.J. (2003). **Effects of family violence on child behavior and health during early childhood.** *Jurnal of Fam Violence*, 18:43-57. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1021453431252>
- Eron, L.D. (1987). **The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism.** *American Psychologist*, 42, 435-442

נורות אזהרה לזיהוי ילדים החשופים לאלימות במשפחה

- היעדרויות מרובות מהמסגרת החינוכית - סירוב ללכת לבית הספר ללא סיבה ממשית.
- בקשות ללכת הביתה באמצע היום בשל כאב פיזי כלשהו, תלונות פסיכוסומטיות על כאבי בטן/ראש.
- הסתגרות, חשדנות, הימנעות מאינטראקציות חברתיות באופן שמונע אירוח חברים בבית.
- ילד/ה שקטים מאד, ניסיון לשאת חן ולהימנע מקונפליקטים לצד תחושת "סוד" האופף אותם.
- ילד/ה שנראים עייפים (מדווחים על סיוטי לילה), מודאגים ועצובים באופן עקבי, מאופיינים בחולמנות וניתוקים.
- "ילד/ה הוריים" תפקוד בוגר שאינו מותאם גיל.
- בעיות ריכוז שמופיעות וחולפות באופן לא מוסבר, ציונים נמוכים ביחס לפוטנציאל האינטלקטואלי.
- ילד/ה שנוטים "לשבור כלים" אימוץ של התנהגויות הגוררות כעס וענישה, שינויים חדים במצב הרוח.
- תוקפנות גבוהה - תגודתיות רבה בין מצבים של קורבנות ושל תוקפנות (כלפי ילדים או אנשי צוות).

הערה - אין ביטוי ספציפי אחד לילדים חשופים לאלימות, נורות האזהרה הינן אות לכך שיש לבחון לעומק את השינויים בתפקוד הילד.

יש להתייעץ עם יועצת ביה"ס / פסיכולוג / המרכז הקרוב לטיפול ומניעת אלימות / **קו חירום ארצי - 118**

פנו אלינו:

קו חירום ארצי לאלימות במשפחה - 118

הקו לגברים במעגל האלימות של ויצו
1-800-39-39-04

מירה זוהר סבן, מרכזת תכנית ארצית
"מאחורי דלתות סגורות"
מייל: yeladimedim@wizo.org
טלפון: 03-6923907

האגף לקידום מעמד האישה, ויצו ישראל
מייל: rivkan@wizo.org
טלפון: 03-6923791

תנועה ציונית בינלאומית של נשים מתנדבות
לשיפור החברה בישראל
Women's International Zionist Organization
for an Improved Israeli Society

תכנית זו מתאפשרת תודות לתרומת ויצו ארה"ב

© כל הזכויות שמורות לויצו ישראל